

SAVAŞ ALANLARI TURİZMİ: GELİBOLU YARIMADASINA GELEN ZİYARETÇİLERE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA

Barış YEŞİLDAĞ*

Lütfi ATAY**

ÖZET

Önemli tarihi olaylara sahne olmuş savaş alanlarına yönelik turistik seyahatlerin ve ziyaretlerin son dönemde arttığı gözlenmektedir. Türkiye’de Çanakkale savaş alanları en fazla ziyaret edilen savaş alanı olarak ön plana çıkmaktadır. Savaş alanları turizmine ilişkin dünyada çeşitli araştırmalar olmasına rağmen, Türkiye’deki savaş alanlarına yönelik özellikle yerli ziyaretlere yönelik yeterince araştırma yapılmadığı tespit edilmiştir. Her yıl yüz binlerce insanın ziyaret ettiği savaş alanlarına ilişkin bu eksikliği doldurmak açısından bu çalışma önemlidir. Çalışmada, öncelikle ikincil veriler kullanılarak savaş alanlarının turizme açılması ve savaş alanları turizmi irdelenmiş ve Çanakkale Savaş Alanlarını gezen ziyaretçilerle yapılan bir alan araştırmasının verilerine yer verilmiştir. Araştırmada, Gelibolu Yarımadasındaki Çanakkale savaş alanlarının ziyaret edilme nedenleri ve bu nedenlerin önem düzeyleri ile ziyaret sonrası ziyaretçilerin düşünceleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmada tanımlayıcı istatistiksel analiz yapılmış olup araştırma verilerine göre, Gelibolu Yarımadasındaki Çanakkale Savaş Alanlarına gelen yerli ziyaretçilerin, kişisel nedenlerden ziyade tarihi ve toplumsal nedenlerle ziyaretlere motive oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca, yerli ziyaretçiler savaş alanlarını ziyaretlerinden memnun kaldıklarını belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Savaş Alanları, Savaş alanları turizmi, Gelibolu, Çanakkale Savaşları

Battlefield Tourism: A Survey With The Visitors of Gallipoli Battlefields

ABSTRACT

That the trips and visits to battlefields which hosted important historical events increased recently has been observed. Gallipoli battlefields in Turkey stands out as the most visited battlefield among the others. Although various researches exist about battlefield tourism activities around the world, it was determined that there is not enough research about battlefield and battlefield tourism in Turkey, especially about the

* Profesyonel Turist Rehberi

** Dr. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Turizm işletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okulu

domestic visits. This study is important to fill this deficiency of battlefields visited by hundreds of thousands of people in each year. In the study, primarily using secondary data, opening battlefields to tourism and battlefields tourism were examined and the data of survey done with the visitors of Gallipoli battlefields is given. It was tried to determined the primarily reasons of domestic visits and visitors' thoughts after the visits to Gallipoli Battlefields. In this descriptive research study, it was found visitors in terms of domestic visits were motivated with historical and social reasons rather than personal reasons. In addition, the local visitors indicated taht they were satisfied with their visits to the battlefields.

Key Words: Batlefields, Battlefield tourism, Gallipoli,

1. GİRİŞ

İnsanlığın var olduğu günden bu zamana kadar savaşlar insanların hayatında yer almıştır ve gerek bireyler gerekse toplumlar üzerinde çok köklü değişikliklere yol açmıştır. Savaş alanları, kaleler, donanma limanları ve askeri müzeler askeri çecikiliklerin başında gelmektedir. Dünyanın birçok yerinde savaş alanları mevcuttur ve çok farklı yerlerde olsalar da bazı ortak özelliklere sahiptirler. Savaş alanları, sahip oldukları tarihi ve kültürel önem nedeniyle milli park olarak korunmaktadırlar. Milli parklar gerek fiziki çevre gerekse kültürel çevre açısından büyük çeşitliliklere sahip olabilmektedirler. Milli parklar insanların duygusal, kültürel ve fiziki yenilenme sahalarıdır. Coğrafi görünümde çeşitliliğin hakim olduğu bu alanlar, gelecek kuşaklar için saklanan doğal miras kadar, milletler için önemli olan kültürel mirasın da mevcut olduğu yerlerdir (Aliağaoğlu 2008).

Savaşlar, toplumların hayatları üzerinde çok yönlü etkiler yapmıştır. Geçmişte savaşların yapıldığı alanların ziyaretine yönelik seyahatler son yıllarda en dikkat çeken ve artan seyahatlerden birisidir. İnsanları çeşitli nedenlerin savaş alanlarına yöneltmesi söz konusudur ve bu nedenlerin en belirgin olanları; tarihe olan ilgi, belirli bir mezarı yada mezarlığı ziyaret etme ve yapılan fedakarlığa minnettarlık duyma olarak bilinmektedir (Hall ve Başarın,2009). Savaş alanlarının ziyaretlere açılması ve sonucunda seyahatlerin artması beraberinde savaş alanlarında turizm faaliyetlerinin de ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Bu çalışmanın amacı, savaş alanlarının ziyaret nedenlerinin önem düzeylerini ve ziyaret sonrası ziyaretçilerin düşüncelerini belirlemektir. Savaş alanlarına yönelik ziyaretlere ilişkin uluslar arası literatürde çeşitli çalışmalar yapılmıştır (Seaton,1999; Ashworth ve Hartmann,2005; O'Bannon,2006;Hall ve Başarın,2009). Türkiye'de savaş alanlarının ziyaret edilme nedenlerine ilişkin çalışmaların yetersiz olduğu görülmektedir. Hall ve Başarın (2009) Gelibolu Yarımadasına gelen ziyaretçilere yönelik araştırma yapmış ancak, yerli ziyaretçilere yönelik yeterli araştırma yapılmamıştır. Her yıl yüz binlerce insanın ziyaret ettiği savaş alanlarına ilişkin bu eksikliği doldurmak açısından bu çalışma önemlidir.

Çalışmanın tamamlanması ile savaş alanlarının ziyaretçiler tarafından tercih edilme nedenlerinin önem düzeyleri belirlenerek ve ziyaret sonrası düşünceler tespit edilerek , savaş alanlarına yönelik talep hakkında hem ilgili taraflara bilgi temin edilecek, hem de literatüre katkı sağlanacaktır. Ayrıca , savaş alanlarına seyahat düzenleyen ve ziyaretçileri ağırlayan turizmciilerle diğer ilgili taraflara daha rasyonel ve kaliteli arz sunma imkanı sağlanacak ve böylece ziyaretçi memnuniyeti sağlanacaktır.

2.1. Savaş Alanlarının Turizme Açılması

Savaş alanları, ilk dönemlerde anma törenleri ve yıldönümlerine ev sahipliği yapmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde, iç savaş sonrası savaş mezarlıklarının ve anıtlarının ziyareti aslında savaş alanları ziyaretlerinin ilk örnekleri sayılabilir. Amerikan İç Savaşı'nda önemli bir savaş olan Gettysburg Savaşı'nda 4500 asker hayatını kaybetmiş, 1863 yılında ise bu askerler için anma törenleri başlamıştır. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki iç savaş alanları bugün koruma altındadır ve milyonlarca kişi tarafından ziyaret edilmektedir. Özellikle Amerikan İç Savaşında bir dönüm noktası olan Gettysburg Savaş Alanı, Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti tarafından bir milli parka çevrilmiştir ve her yıl milyonlarca kişi tarafından ziyaret edilmektedir (1)

İngilizce "Western Front" olarak adlandırılan, "Batı Savaş Hattı" olarak Türkçeye çevirebileceğimiz Batı Avrupa'da yer alan Fransa-Belçika'da bulunan I. Dünya savaşına ait savaş alanlarına yönelik hareket 1950'li yıllardan sonra anma törenleri ile başlamış, başta Somme Bölgesi olmak üzere bugün her yıl milyonlarca insanın ziyaret ettiği, önemli turist çekim merkezi haline gelmiştir (Weir,2003). Aynı şekilde II. Dünya Savaşı'ndaki Yahudi Kampları, Waterloo, Gettysburg, Pearl Harbour, Iwo Jima, Normandi, Kore ve Vietnam Savaşının yaşandığı bölgeler ile Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı çok önemli savaş alanları arasında yer almaktadır.

Gelibolu Yarımadası'nda bulunan Britanya-Anzac (The Australia and New Zealand Army Corps) Mezarlıkları 1919-1930 yılları arasında tamamlanmıştır ve buraya olan ziyaretler 1950'li yıllarda başlamıştır. Türkiye'de savaş alanlarının turizme açılmasının, savaş alanlarının milli park ilan edilmesi ile birlikte başladığı söylenebilir. Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı, 26 Mayıs 1973 tarih ve 7/6477 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile orman rejimine alınmış ve 2 Kasım 1973 tarihli Orman Bakanı onayı ile Çanakkale ili Eceabat ilçesi sınırları içinde Akbaş ile Ece limanı arasındaki hattın güneyinde kalan 33.000 hektarlık alan Milli Park olarak ayrılıp ilan edilmiştir (2). Özellikle, 4533 numaralı Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı Kanununun 2000 yılında yayınlaması ile Milli Park alanının korunması, iyileştirilmesi, geliştirilmesi ve uzun devreli gelişme planına göre yapılaşması resmîyet kazanmıştır (3)

Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'ndaki Çanakkale Savaşları bölgesine yönelik ziyaretler, 1970'li yıllarda anma törenleri ve yıldönümleri kutlamaları ile başlamıştır. Çanakkale Savaşları'nın 75. Yıldönümü olan 1990 yılındaki kutlamalar önemli bir tetikleyici unsur olmuş ve sonrasında ise bölgeye gelen özellikle yabancı ziyaretçi sayısında artışlar görülmüştür. 2000 yılından sonra da iç turizmin gelişmesine paralel olarak, savaş alanlarına olan ziyaretler de artmıştır.

Türkiye’de savaş alanları ziyaretlerinde odak noktası Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı’dır. Henüz Gelibolu Yarımadası tarihi Milli Parkına yapılan ziyaretler kadar yoğun ziyaret edilmese de, gelecekte yoğun bir şekilde ziyaret edileceği öngörülen İstiklal Savaşı Anıtları ve mezarlıkları da ikinci derece de ziyaret edilen savaş alanımızdır. İstiklal Savaşı içerisinde yer alan Büyük Taarruz ve Başkomutan Meydan Savaşının geçmiş olduğu Kocatepe, Beytepe, Belentepe, Kurtkayası, Kalecik Sivrisi, Erkmentepe, Çiğiltepe, Tınaztepe, Zafertepe, Berberçamtepe, Adatepe gibi alanlar ile Büyük Kalecik, Çalköy ve Dumlupınar gibi yerleşim alanlarını da içine alarak, Murat dağlarının doğuya bakan yamaçlarına kadar uzanan, tarihi savaş alanlarının korunması, mevcut ve gelecek nesillere aktarılması, öğretilmesi ve tanıtılması amacı ile Bakanlar Kurulunun 31.08.1981 tarih ve 8/3580 sayılı kararları ile Başkomutan Milli Parkı ilan edilmiştir. Başkomutan Milli Park sahasının büyüklüğü 40769 hektardır. Kocatepe ve Dumlupınar olarak iki bölümden oluşturulmuştur. Milli Park içinde 10 adet anıt ve şehitlik, 1 adet tanıtım parkı ve 2 adet müze bulunmaktadır (4)

Sadece savaş alanları değil, savaş alanlarına ilişkin müze ve tema parkları da önemli ziyaret yerleridir. Anıtkabir ve Anıtkabir altında yer alan müze, Türkiye’deki en çok ziyaret edilen yerlerden birisidir. Anıtkabir altındaki müze dünyadaki örnekleri esas alınarak hazırlanmış ve ziyaret edenleri çok etkileyen bir savaş müzesidir.

1.2. Savaş Alanları Turizmi

Savaş alanlarının ziyaretlere açılması ve savaş alanlarına yönelik seyahatlerin artması ile birlikte savaş alanları ve turizm ilişkisi daha sık tartışılmaya başlandı. Başarın ve Hall (2008) , savaş alanlarını ziyaretin geçtiğimiz on yıldaki en hızlı büyüyen turizm türlerinden birisi olduğuna dikkat çekmektedir. İlk olarak gaziler ve ailelerce kendilerine bir anlam ifade eden yerlerin ziyareti ile başlayan savaş alanları ziyaretleri, II. Dünya Savaşı’ndan sonra hava yolculuğundaki önemli gelişmeler ile birçok askerin, hayatlarını yitirmiş olan asker arkadaşlarına evlada demek amacı ile savaştıkları alanlara dönmek istemeleri ile artmıştır. O’Bannon’a (2006) göre, birçok turist savaş alanları ile ilgilenmelerinin nedeni, tarihin gerçekleştiği yerleri görmek istemesidir.

Bütün İngiliz ziyaretçilerin, Waterloo ziyaretinden eve dönerken büyüklük, erdem, kahramanlık gibi değerleri olarak eve döndüklerini vurgulayan Seaton (1999), ilk kez savaş alanları ile ilgili olarak thana turizm kavramını ele almıştır (Seaton 1999). Buda dilimize “Karanlık Turizm”, “Felaket Turizmi” veya “Keder Turizmi” olarak çevrilmiştir. Ölüm ile anılan yerleri görmek için insanları seyahate iten bir tutkudan bahseden Seaton, Keder (Thena) Turizmi tipolojisini 5 grupta ele almaktadır. Bunlar;

- Geçmişte özellikle halk önünde gerçekleştirilen idam ve gladyatör dövüş alanlarına seyahat
- Toplu katliam ya da ölüm alanlarının yaşandığı yerlere olan seyahatler

- Savaşta ölenlerin toprağa defnedildiği yerler ve anıtlarayönelik seyahatler
- Ölümün de sembollendiği olayların gerçekleştiği yerler dışında kurulmuş olan ve savaş materyallerinin sergilendiği müzelere yönelik seyahatler,
- Savaşta kaybedilenlerin anıldığı törenlere yönelik seyahatlerdir.

Folley ve Lennon (1996), savaş alanları turizminin bir parçası olan “dark turizm” kavramını ortaya koymuştur. Yaşanan felaketlerin, savaşların, ölümlerin ve bu olayların gerçekleştiği yerlerin insanlar tarafından ziyaret edildiğini vurgulamış ve dark turizm kavramını “insanların, ölüm ve felaket alanlarını ziyaret ederek, oluşturduğu ticari unsurların sunumu ve tüketilmesidir” şeklinde tanımlamıştır. Dolayısıyla, turistlerin ölümlerin ve felaketlerin yaşandığı yerleri ziyaret etme isteği, bu isteğe yönelik motivasyonları, bu alanları ziyaret etmeleri ve bunun oluşturduğu ticari hareketin dark turizmin doğmasına yol açtığı da vurgulanmaktadır.

Seaton (1999), keder turizmini incelemiş ve çalışmasında Gettysburg, Pearl Harbour, Iwo Jima, Normandi, Batı Cephesi ve Çanakkale Cephesi gibi savaş alanlarının, milyonlarca insan tarafından ziyaret edilen bir turizm alanı haline geldiğini belirtmiştir. Hall ve Basarin (2009), savaş alanlarının ziyaret edilmesinin sadece gerçekleşen ölümü ve bu yerleri görme isteği olmadığını savunarak, Avustralyalı ve Yeni Zelandalıların Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı ziyaretlerinin temel nedeninin bu olmadığını vurgulamıştır. Bir millet olarak 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkmış olan Avustralyalıların ve Yeni Zelandalıların, millet olma sürecinin başlangıcı olarak Çanakkale Savaşları'nın yaşandığı alanı gördüklerini belirterek, bu toplumlar için önemini vurgulamıştır. Diğer çalışmalarda da aynı vurgunun yapıldığı görülmektedir (Hall ve Basarin, 2009; Basarin vd, 2010)

O'Bannon (2006) da birçok insanın savaş alanlarını görme isteğinin ve motivasyonunun sadece ölüm olarak algılanmamasını, bunun altında farklı nedenlerin olabileceğini savunmuştur. İnsanların savaş alanlarına olan ilgisinin doğrudan tarihe olan ilgi ile doğru orantılı olduğunu ve tarihin yaşandığı yerleri görme isteğinin insanları savaş alanlarına yönelttiği ifade edilmiştir (Hede ve Hall,2006).

Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nı ziyaret eden Anzaklar üzerinde yaptığı araştırmada erdem (2006), Gelibolu Yarımadası'na gelen Anzakların, yaşanan felaket yerlerini görmek için değil de kendilerine kalan bir mirası yaşamak ve anlamak için yarımadaya geldiklerini vurgulamış, keder turizmi ile kültürel miras turizmi arasındaki farkları dile getirmiştir. Kaya (2006) ise, çalışmasında keder turizmini ölüm turizmi olarak yorumlamıştır. Ölüm turizmi ifadesini kullanmasına rağmen, Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nı ziyaret eden turistlere yönelik araştırmasında, bu ziyaretlerin nedeninin sadece ölümlerin yaşandığı yerleri görme isteği olmadığını, ailevi nedenleri ile aile ve dost tavsiyelerinin ziyaretin gerçekleşmesinde rol oynayan diğer önemli unsurlar olduğunu belirterek, konunun boyutunu genişletmiştir. Kaya, Medyanın özellikle televizyonun bu tür ziyaretlerin artmasında etkisi olduğu tespiti de bulunmuştur.

Aliğaoglu (2008), çalışmasında savaş alanlarının hiç kuşkusuz tarihi ve kültürel öneme sahip olduğunu vurgulamış ve bu öneme bağlı olarak da savaş alanlarının milli park ilan edildiğini savunmuştur. Miras turizminin bir çeşidi olan keder turizminin, çeşitli nedenlerle insana keder veren yerlerin turizm maksadıyla tüketilmesi anlamına geldiği ve savaş alanları turizminin yeni bir kavram olan “keder turizmi”nin bir parçası olduğunu vurgulamıştır. Hall ve arkadaşları (2010) da, Türkiye’de savaş alanları turizmi ile bağlantılı olarak 25 Nisan Anzak Şafak Ayini’ne katılım motivasyonlarını irdelemişler ve Çanakkale savaşında yaşanan tarihin günümüze etkilerini, savaş alanları turizmi olarak ele almışlardır.

Savaş alanları ziyaretleri kapsamında seyahat ve turizm faaliyetleri literatürde keder turizmi, karanlık turizm ve ölüm turizmi gibi çeşitli adlarla da anılmasına rağmen, savaş alanları turizm kavramının son dönemlerde sıkça kullanıldığı söylenebilir. Savaş alanlarının ziyaret edilme nedenleri farklılık gösterse bile, savaş alanlarının ziyaret destinasyonu olması, savaş alanları turizmi kavramını anlamlı kılmaktadır. Dolayısıyla, savaş alanları turizmi kavramının literatürde sıkça kullanılması, mevcut kavram kargaşasının da önüne geçebilecek bir fırsat olarak görülebilir.

1.3. Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı ve Savaş Alanları Turizm

Gelibolu Yarımadası Milli Parkı, Marmara Bölgesi’nin kuzey batısında, Çanakkale İli sınırları içerisinde yer almaktadır. Büyük bölümü Eceabat İlçe sınıridadır. Kuzeyde Koru Dağları, güneyde Morto Koyu-Seddül Bahir hattı, doğuda Kilitbahir Köyü-Eceabat Merkez İlçe ve batıda ise Kabatepe limanları arasındadır. 33 bin hektarlık alanı kaplayan Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı sınırları içerisinde çok sayıda şehitlik, mezarlık ile müzeler ve anıtlar yer almaktadır. Savaş alanları, savaş mezarları, anıtlar ve savaşla ilgili kalıntılar “tarihi sit alanı” ve “kültürel varlık” olarak tescil edilmiştir. MÖ. 4000’lere kadar tarihlenen birçok “Arkeolojik sit alanı ve anıtı” da yarımadada mevcuttur. Çok çeşitli “doğal sit alanları ve anıtlar” içerisinde ise kumsallar, koylar, Akdeniz çalıkları (maki) ile karışık koru parçaları, çarpıcı görümlü jeolojik ve jeomorfolojik oluşumlar, bir tuz gölü (yakın zamana kadar bir kıyı gölüydü) ve 15. yy askeri mimarisinin eşsiz örneklerinden biri olan Kilitbahir Kalesi’ni içeren ilginç bir kültürel miras koleksiyonu vardır (Atay 2008:169).

Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı sahip olduğu savaş alanları ile yerli ve yabancı ziyaretçileri çekmektedir. Hede ve Hall (2006), Türkiye’de savaş alanları turizmi ile bağlantılı olarak 25 Nisan Anzak Şafak Ayini’ne katılım motivasyonlarını irdelemişler ve Çanakkale savaşında yaşanan tarihin günümüze etkilerini savaş alanları turizmi kapsamında ele almışlardır. Her yıl yapılan 25 Nisan Anzak Şafak Ayini için Türkiye’ye gelen Avustralyalı ve Yeni Zelandalı turistlere yönelik yapılan çalışmada, Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı’nın ziyaret edilme neden-

lerinin başında, savaşta hayatını kaybetmiş ya da yaralanmış askerlere olan saygı gelmektedir. Yabancı ziyaretçilerin tecrübe, tarihi anlama ve hatırlama, şafak ayinine katılma, Gelibolu Savaş alanlarını görme ve onur duyma gibi motivasyonlarla Çanakkale Savaş alanlarını ziyaret ettikleri tespit edilmiştir (Basarın vd,2010).

Avustralya ve Yeni Zelanda millet kimliklerinin Gelibolu Yarımadası'nda gerçekleşen Çanakkale Savaşı'nda doğmasının, bu ülkelerden gelenlerin Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nı ziyaretlerinin asıl nedeni olduğu vurgulanmıştır (Erdem 2006). Son zamanlarda savaş alanları ziyaretlerindeki artış, savaş alanlarına ve yakın destinasyonlara ciddi ekonomik katkılar da sağlamaktadır. Örneğin, Çanakkale savaş alanlarına gelen ziyaretçiler, Çanakkale il merkezindeki otellerin doluluk oranını ciddi oranda artırmaktadır.

Gelibolu Yarımadası Milli Park'ına giriş turnikesi olmadığından sağlıklı ziyaretçi verisinden bahsetmek imkansızdır. Çeşitli değişkenlerle ortaya konulan verilerde gerçeği yansıtmamaktadır. Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'ndaki müzeleri ziyaret eden bilet almış kişi sayısı alttaki tabloda yer almaktadır. 2006 yılında bazı müzelerin geçici olarak kapatılmasından ve Öğrenci gruplarının ücretsiz müzeleri gezebilme uygulamasından dolayı verilerde ziyaretçi sayısında azalma gözlenmektedir.

Tablo 1. Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'ndaki Müzelerinin Ziyaretçi Sayısı

1995	2000	2005	2010
104.620	152.665	300.500	166.000

Milli Eğitim Bakanlığı'nın, ilköğretim ve ortaöğretim sosyal etkinlikler yönetmeliğinin 2005 yılında Resmi Gazete'de yayınlaması ve bu doğrultuda Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilköğretim ve orta öğretim öğrencilerinin Çanakkale gezisine götürülme talimatı ile Gelibolu Yarımadası'na öğrenci ziyaretleri son yıllarda oldukça artmıştır. İlk dönemlerinde hafta sonları gezisi olarak düşünülen Çanakkale gezisi, daha sonra yoğunluğun artması ile hafta içlerine de kaydırılmış ve savaş alanlarına yönelik ziyaretlerin İstiklal savaşı bölgelerine de yönelmesi sağlanmıştır. Öğrenci grupları ağırlıklı olarak Mart ayının ortasından Haziran başına kadar Çanakkale gezisini yapmaktadırlar (5)

Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı içerisinde yer alan konaklama işletmelerinin toplam yatak kapasitesi 1030'dur (6) ve konaklama tesislerinin genelde pansiyon ve kamping olduğu görülmektedir Yerli ve yabancı yüz binlerce turist ziyaret ettiği Gelibolu Yarımadası'nda konaklama tesisleri ve yatak kapasitesi çok kısıtlıdır. Çanakkale İl merkezi odaklı konaklama arzı ile talep karşılanmaktadır. Ancak, Kocadere Köyü'nde bulunan Gallipoli Houses Oteli gibi özellikli ve nitelikli otellerin teşviki ile Milli Park yapısı bozulmadan, konaklama talebini karşılayabilecek konaklama tesislerinin sayılarının artırılması mümkündür.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı, ülkemizde en çok ziyaret edilen savaş alanı haline gelmiştir. Literatürde savaş alanlarını ziyaret eden yerli ziyaretçilere yönelik araştırmaların yetersiz olması bu çalışmanın yapılmasına neden olmuştur. Bu çalışma ile yerli turistlerin Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkını ziyaret nedenlerinin önem düzeyleri ve Gelibolu Yarımadası'nı ziyaretleri sonrasında savaş alanlarından nasıl etkilendikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Böylece, savaş alanlarında turizmin geliştirilmesi ve ziyaretçi memnuniyetinin artırılması için öneriler sunulabilecektir.

Araştırmada kullanılmak üzere bir anket formu hazırlanmıştır. Sekiz bölümden oluşan anket formunun hazırlanmasında Hall ve Başarın(2009), tarafından Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'na gelen yabancı ziyaretçilere yönelik hazırlanan anket formu esas alınmıştır. Hedef kitlenin yerli ziyaretçiler olması nedeniyle geçerliliği ve güvenilirliği araştırmacılar tarafından yapılan bu ölçeğin ayrıca içerik geçerliliği konun uzmanı akademisyenler tarafından yapılmıştır. Katılımcılardan likert ölçeği formatında hazırlanan sorulara 1-10 arası bir puanlama yapması istenmiştir. Anketin son kısmında ise katılımcıların demografik yapısı belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın evrenini Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nı ziyaret eden yerli ziyaretçiler oluşturmaktadır. Bölgeye gelen ziyaretçi sayısının çok fazla olması ve bu kadar büyük bir kitleye anket uygulamanın zorluğu dikkate alınarak, araştırma kitlesini temsil edebilecek örneklem kitlesi ile anket yapılmaya çalışılmıştır. Kolayda örneklem belirleme yöntemi ile ziyaretçilere ulaşılmaya çalışılmış ve hazırlanan anketler Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'na gelen yerli ziyaretçilerle yüz yüze görüşülerek yapılmıştır. Toplanan 558 adet anket formu incelendikten sonra anket formlarından 412 tanesi geçerli sayılmıştır. Geçerli sayılan anket formları bilgisayar ortamında veri değerlendirme programı yardımı ile analiz edilmiştir. Verilerin güvenilirliği (Cronbach alpha) test edilerek ölçeğin güvenilirliği 0,65 (Hotelling's T-Squared F= 115, 541; $p < ,001$) olarak bulunmuştur. Bu oran ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir (Ural ve Kılıç: 2005:262)

Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'na yönelik ziyaretçi hareketlerinin yılın belirli dönemlerinde yoğunlaşması nedeniyle araştırmanın 1 Nisan 2010 -1 Eylül 2010 tarih aralığı ile sınırlandırılması uygun görülmüştür. Toplanan anket verileri bilgisayar programında analiz edilmiş ve öncelikle ankete katılanların demografik özellikleri tespit edilmiştir. Ziyaret nedenlerinin önem düzeyleri ve ziyaret sonrası düşüncelere ilişkin verilerinde ortalamaları alınarak gerekli değerlendirme yapılmıştır.

2.1. Bulgular ve Değerlendirme

Araştırmaya katılan ziyaretçilerin %51,9'unu erkekler ve %46,6'unu üniversite mezunu oluşturmaktadır. Üniversite mezunu oranının en yüksek olması, toplumda eğitim düzeyi yüksek kesimin turizme katılım için gerekli bilgi, ilgiye ve gelir düzeyine sahip olmasına bağlanabilir. Ziyaretçilerin içerisinde memurlar en büyük payı oluştururken, çiftçiler en küçük payı temsil etmektedirler.

Tablo 2. Ziyaretçilerin Demografik Özellikleri

Eğitim Durumu	N	%	Cinsiyet	N	%
İlköğretim Mezunu	56	13,6	<i>Erkek</i>	214	51,9
Lise Mezunu	149	36,2	<i>Kadın</i>	198	48,1
Üniversite Mezunu	192	46,6			
Diğer	15	3,6	Yaş		
Mesleğiniziz			18-24	70	17,0
Memur	125	30,3	25-29	81	19,7
İşçi	56	13,6	30-34	76	18,4
Esnaf	27	6,6	35-39	65	15,8
İş Adamı	29	7,0	40-49	44	10,7
Çiftçi	5	1,2	50-59	38	9,2
Emekli	45	10,9	60-64	23	5,6
Ev Hanımı	26	6,3	65+	15	3,6
Diğer	99	24,0			

Tabloda yer alan diğer bölümüne yanıt verenlerin büyük bölümünün öğrenci olduğu anket uygulamalarında gözlenmiştir. Bununda temel nedeni de Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'na yapılan öğrenci gezileridir. Katılımcıların yaşlarına göre 18-34 yaş aralığı, %55,1'e denk gelmektedir. Bu veriye göre ziyaretçilerin yarısından fazlasının genç yaşlarda olduğu ve bu oranın önemli bir çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. Demografik verilerle bakıldığında toplumda eğitilmiş ve memur olanların, savaş alanlarına gelen ziyaretçiler içerisinde önemli bir oranı oluşturdukları söylenebilir. Bu bulgu, eğitilmiş ve sabit gelirli kesimlerde seyahate çıkma fırsatının yüksek olabileceği olasılığından kaynaklanabilir.

Gelibolu Yarımadası'nı ziyarete gelenlerin bölgeye değişik nedenlerle geldikleri görülmektedir. Tablo 3'de yerli ziyaretçilerin savaş alanlarını ziyaret etmede; Çanakkale Savaşı'nı anlamak 9.42, yapılan fedakarlığa minnettarlık 9.32, savaşan askerimize duyulan saygı 9.32 ve şehitlerimizi hatırlamak 9.13 ortalama ile en yüksek oranda ortalamaya sahip ziyaret nedenleri olarak ifade edilmektedir. Bunun temel nedeni ise Çanakkale Savaşı'nın ve sonuçlarının yerli turistler üzerinde bıraktığı etki olabilir. Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğu, Çanakkale Savaşı'nda yaşananların, askere duyulan saygı ve yapılan fedakarlığa duyulan minnettarlığın oldukça önemli ziyaret nedenleri olduğunu belirtmiştir. Hall ve Başarın (2009:9), Avustralyalı ve Yeni Zelandalı ziyaretçilerle yapmış oldukları çalışmada, Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nın ziyaret edilme nedenlerinin başında savaş da hayatını kaybetmiş ya da yaralanmış askerlere olan saygının geldiğini ve bir savaş alanını gezme tecrübesi, tarihi anlama ve hatırlama gibi diğer nedenlerin de önemli ziyaret nedenleri arasında olduğunu vurgulamaktadır. Söz konusu bulgular bu araştırmanın bulgularını destekleyici niteliktedir.

Tanıdık bir şehit için yas tutma nedeninin 4.0 ve Çanakkale savaşında bir akrabasının olması nedeninin 3.59 ortalama ile en düşük değerlendirmeye sahip olması,

Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nı ziyaret eden yerli ziyaretçilerin, savaşla ilgili bireysel nedenlerden ziyade toplumsal motivasyonlarla savaş alanlarını ziyaret ettikleri şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 3. Ziyaretçilerin Gelibolu Yarımadasını Ziyaret Nedenleri (N=412)

İFADELER	Ortalama	Std. Sapma
Tarihe olan ilgi	8,68	2,62
Tarihi bakışı daha iyi anlamak	8,80	1,56
Savaş ile ilgili anıt ve mezarlıkları ziyaret etmek	8,88	1,56
Çanakkale Savaşı'nı anlamak	9,42	0,99
Şehitlerimizi hatırlamak	9,13	1,88
Tanıdık bir şehit için yas tutmak	4,01	3,60
Savaşan askerimize duyulan saygı	9,32	1,64
Çanakkale Savaşı'nda bir akrabamın olması	3,59	3,62
Çanakkale Savaşı'nda çarpışan bir askeri hatırlamak	5,34	3,86
Yapılan fedakarlığa minnettarlık	9,32	1,80
Zaferimizi kutlamak	8,47	2,44
Savaş alanlarını gezerek tecrübe edinmek	7,30	2,61
Meşhur bir mezarlığı ziyaret	5,61	3,13
Belirli bir mezarlığı ziyaret	5,52	3,18
Askerlerimizin savaştığı araziye görmek	7,86	2,28

Bulgulara göre ziyaretçiler için tarihe olan ilgi ve tarihi bakış açısını daha iyi anlama motivasyonlarının, Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nı ziyaret etmede önemli olduğu görülmektedir. Okul döneminde tarih derslerinde Çanakkale Savaşı'nın detayları ile anlatılması ve özellikle son yıllarda Çanakkale Savaşı ile ilgili kitap ve romanların artması, bu kitap ve romanların geniş kitleler tarafından okunması, Çanakkale Savaşlarına ve savaş alanlarına olan ilgiyi artıran nedenler olabilir.

Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı içerisinde yer alan Şehitler Abidesi, Yahya Çavuş Şehitliği, Kanlı Sırt, 57. Alay Şehitliği, Conkbayırı, Kabatepe Müzesi vb. gibi savaş ile ilgili anıt ve mezarlıkların yerli turistler tarafından yoğun bir şekilde ziyaret edildiği görülmüştür. Savaş ile ilgili anıt ve mezarlıkları görme isteğinin de oldukça önemli (8.88 ortalama) ziyaret nedenlerinden olduğu tespit edilmiştir.

Çanakkale Savaşı'nı anlama, 9.42 ortalama ile diğer tüm ziyaret motivasyonları içerisinde en fazla önem verilen ziyaret nedeni olarak tespit edilmiştir. Araştırmaya göre Çanakkale Savaşı'nı anlama, yerli turistlerin en önemli ziyaret nedenidir. Bunun da temel nedeninin, yapılan fedakarlığa olan minnettarlıkla birlikte Çanakkale Savaşı'nı anlama ve öğrenme eğiliminin güçlü olduğu tespit edilmiştir.

Her yıl 18 Mart tarihinde Gelibolu Yarımadası'nda düzenlenen şehitleri anma törenleri aynı zamanda Çanakkale Savaşı Zaferi'nin de kutlandığı bir anma törenidir. 18 Mart'ta on binlerce yerli turistin Gelibolu Yarımadası'nı ziyaret ettiği ve törenlere

katıldığı gözlemlenmektedir. Dolayısıyla zaferimizi kutlama ziyaret nedenininin 8.7 ile yüksek ortalamaya sahip ziyaret nedenlerinden birisi olması da anlamlıdır.

Savaş alanlarını gezerek tecrübe edinmek 7.0 ortalamaya ve askerlerimizin savaştığı araziye görmek ziyaret nedenlerinin 7.6 ortalamaya sahip olduğu görülmüştür. Yerli turistler içerisinde savaş alanlarını özellikle askerlerin savaştığı, yaralandığı, hayatlarını kaybettiği araziye görerek, askerlerin içinde yaşadığı mekanları görmek isteyenlerin ciddi miktarda olduğu tespit edilmiştir.

Meşhur bir mezarlığı ziyaret etme ve belirli bir mezarlığı ziyaret etme nedenlerinin diğer ziyaret nedenleriyle kıyaslama yapıldığında öncelikli önem verilen nedenler olmadığı tespit edilmiştir. Gelibolu Yarımadası'na gelen turistlerin, Gelibolu Yarımadası'nı genel anlamda savaşı anlama, saygı, fedakarlık, anıt ve mezarları görme isteği gibi ana nedenlerden ziyaretlerini gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir.

Araştırmanın ikinci bölümünde araştırmaya katılan ziyaretçilerin Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı ziyaretleri sonrası, savaş alanlarına ilişkin düşünceleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Kendilerine yöneltilen sorulara 1-10 arası puan vermeleri istenmiş, her biri soru için verilen puanların ortalaması alınarak veriler yorumlanmıştır. Buna göre, 9,45 ortalama ile arkadaşlarımızı da Çanakkale şehitlikleri ziyareti için teşvik edeceğim düşüncesi en yüksek değere sahip değişkendir. Ailemin diğer fertlerini de Çanakkale şehitlikleri ziyaret için teşvik edeceğim önermesinin 9,42 ve çevremdekilere de burayı tavsiye edeceğim önermesinin de 9,35 oranında yüksek ortalamaya sahip olması, ziyaret sonrası memnuniyetten kaynaklanan bir sonuç olarak değerlendirilebilir. 7,06 ortalama ile başka bir savaş alanını da ziyaret edeceğim değişkeni en düşük ortalamaya sahiptir. Türkiye'de yer alan başta Kurtuluş Savaşı alanları olmak üzere diğer savaş alanlarının çok iyi bilinmemesi ve bir turistik ürün olarak tüketicilere sunulmaması buna neden olarak düşünülebilir.

Tablo 4. Ziyaretçilerin Ziyaret Sonrası Düşünceleri (N=412)

İFADELER	Ortalama	Std. Sapma
Ziyaretimden oldukça memnun kaldım	9,27	1,35
Ziyaretim hayata bakışında önemli bir değişikliğe yol açtı	7,91	2,14
Ziyaretim beklediğimden daha iyi gerçekleşti	8,89	1,48
Ziyaretimle bağlantılı her şey beklentilerimi karşıladı	8,42	1,66
Gelecekte tekrar buraya geleceğim	8,80	1,81
Çevremdekilere de burayı tavsiye edeceğim	9,35	1,27
Başka bir savaş alanını da ziyaret edeceğim	7,06	2,85
Ailemin diğer fertlerini de Çanakkale şehitlikleri ziyareti için teşvik edeceğim	9,42	1,24
Arkadaşlarımızı da Çanakkale şehitlikleri ziyareti için teşvik edeceğim	9,45	1,22

Araştırma verilerine faktör analizi uygulanmıştır. Ancak, faktör analizi sonucunda elde edilen faktör grupları arasında yaş, eğitim, cinsiyet, meslek grupları için farklılıklar incelenmiş ve istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde milyonlarca kişi savaş alanlarını farklı nedenlerle ziyaret etmektedir. Bu ziyaretlerin nedenleri farklılık gösterse de genelde manevi ve milli duyguların ön plana çıktığı gözlenmektedir. Ülkelerdeki ulus bilincini güçlendiren savaş alanlarında düzenlenen anma törenleri ile savaş alanları ziyaretleri, ilgili hükümetler tarafından da yoğun bir şekilde desteklenmektedir.

Araştırma bulgularına göre, Çanakkale Savaşı'nı anlamak yerli ziyaretçilerin Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nı ziyaret etmede en önemli neden olarak tespit edilmiştir. Savaşta yer alan askerlere duyulan saygı, yapılan fedakarlığa minnettarlık ve şehitleri hatırlamak gibi manevi değerler de savaş alanları ziyaretinde yerli ziyaretçilerin önemsedikleri seyahat nedenleri arasında yer almaktadır. Yerli ziyaretçilerin savaş alanlarını gezerken kişisel bağı dikkate alma oranının ise ziyaretlerde daha az etkili olduğu söylenebilir. Bu bulgudan, genel değerlerden kaynaklanan nedenlerin kişisel nedenlerden daha öncelikli olduğu sonucu çıkarılabilir.

Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı'nı ziyaret edenlerin, ziyaret sonrası düşüncelerine bakıldığında ziyaretten memnun oldukları görülmektedir. Söz konusu bu memnuniyetin farklı nedenleri olabilir. Seyahat organizasyonunun tatmin edici düzeyde olması veya savaş alanlarında sunulan hizmetlerin yeterli olması ziyaretçilerin memnuniyetini etkilemiş olabilir. Ancak, ziyaretçilerin savaş alanlarını ziyaret ederken genelde beklentilerinin de düşük olabileceği göz ardı edilmemelidir. Savaş alanlarına yönelik turizm talebini canlı tutmak ve artırmak için savaş alanların daha iyi tanıtılması gerekmektedir. Diğer savaş alanlarına yönelik ziyaretlerin yetersiz olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, Çanakkale savaş alanlarında diğer savaş alanlarının tanıtılmasına yönelik görsellerin etkin kullanılması teşvik edilmelidir.

Yerli ziyaretçilerin anket doldurma konusunda çekingen davranmaları ve örneklem sayısının az olması çalışmamızın en büyük kısıtıdır. Gelecekte savaş alanlarına ilişkin çalışma yapacak araştırmacılara, daha çok katılımcıya ulaşarak ve örneklem sayısını artırarak değişik dönemlerde araştırma yapmaları tavsiye edilmektedir. Böylece savaş alanlarına ilişkin araştırma bulgularının genellenme olasılığı artacaktır.

KAYNAKÇA

- Aliağaoğlu, A. (2008), Savaş Alanları Turizmi İçin Tipik Bir Yer: Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı, *Milli Folklor Dergisi*, yıl 20, Sayı 78.
- Ashworth G. & Hartmann, R. (2005) Horror and Human Tragedy Revisited: The Management of Sites Of Atrocities For Tourism, Cognizant, York University,
- Atay, L (2008), Alan Kılavuzluğunun Çanakkale İlindeki Uygulaması Ve İlgili Turizm Mevzuatı

- Açısından Değerlendirilmesi, *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*.
- Basarin, J. & Hall, J., (2008), The Business of Battlefield Tourism, *Deakin Business Review*, Vol. 1, No. 2, pp. 45-55.
- Basarin, J., Hall, J. & Fewster, K.(2010), ANZAC Day At Gallipoli : A Turkish Perspective, *In Reflections On Anzac Day : From One Millennium To The Next*, Heidelberg Press, Heidelberg, Vic., pp.65-76.
- Basarin, J.& Lockstone-Binney, L. (2010), An Empirical Analysis of Attendance At A Commemorative Event : Anzac Day at Gallipoli, *International Journal of Hospitality Management*, Vol. 29, No. 2, Special Issue On Event Studies, pp. 245-253.
- Erdem, H. (2006) The Differences Between Dark and Heritage Tourism: *The Case of Anzac, Forth International Symposium on Business Administration*, Check Republic, Kalvina.
- Foley, M. & Lennon, J. (1996), JFK and Dark Tourism: A Fascination With Assasination, *International Journal of Heritage Studies*,
- Foley, M. & Lennon, J (1999), “nterpretation of Unimaginalbe: The US Holocaust Memorial Museum, Washington,DC, ‘Dark Tourism’” *Journal of Travel Research*.
- Hall, J.& Bararin,J. (2009), “The Importance of Satisfaction, Word of Mouth and Recommending Behavior in Battlefield Commemorative Event Tourism: Gallipoli A Case Study”, in *ATMC 2009: 3rd Advances in Tourism Marketing Conference proceedings*, Bournemouth University, Bournemouth, England.
- Hede A.M &Hall,J.(2006), “Anzac Day in The New Millenium: Insights From New Zealand Millennials”, in *Beyond Nature: New Zealand Tourism and Hospitality Research Conference*, University of Otago, Otago, NZ. Pp.1-26.
- Hall,J., Basarin, J., & Lockstone-Binney, L. (2010), “An Empirical Analysis Of Attendance At A Commemorative Event: Anzac Day At Gallipoli”, *International Journal Of Hospitality Management*, Vol.29, No:2, Special Issue On Event Studies. Pp.245-253.
- Hede A.M &Hall,J.(2006), “Anzac Day in The New Millenium: Insights From New Zealand Millennials”, in *Beyond Nature: New Zealand Tourism and Hospitality Research Conference*, University of Otago, Otago, NZ. Pp.1-26.
- Kaya, O (2006) “Ölüm Turizmi: Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı’nı Ziyaret Eden Turistlerin Ziyaret Motivasyonlarını Anlamaya Yönelik Bir Araştırma ve Sonuçları.” ÇOMÜ Sosyal bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi.
- O’ Bannon, D.T (2006), “Battlefield Tourism” *The Dark Tourism Forum*, University of Lancanshire.
- Seaton, A.V (1999), “War and Thanatourism: Waterloo 1815-1914”, *Annals of Tourism Reearch*. Vol. 26, Issue 1. pp.130-158.
- Weir, D. (2003) “*The Creation of a ‘Seductive Journey to France’ For American Tourists After World War IP*”, Liverpool Hope University.

İnternet Kaynakları

1. <http://www.nps.gov> (Erişim Tarihi:29/05/2010).
- 2- <http://www.gelibolutarihimilliparki.gov.tr/#Genel%20Bilgiler>, (Erişim Tarihi: 28/05/2010).

3. <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1110.html>,(Erişim Tarihi:28/05/2010).
4. <http://afyon.cevreorman.gov.tr>,(Erişim Tarihi:30/05/2010).
5. http://digm.meb.gov.tr/belge/yonetmelik_SosyalEtkinlikler.doc, (Erişim Tarihi:05/06/2010).
6. <http://www.eceabat.gen.tr/oteller.asp>,2010 (Erişim Tarihi:20/07/2010)